

Η εμπιστοσύνη στους αντιπροσωπευτικούς θεσμούς ως δείκτης ποιότητας της δημοκρατίας

ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΣΑΡΡΗ *

I. Γιατί πρέπει να εμπιστευόμαστε τους θεσμούς;

Η εμπιστοσύνη στους θεσμούς είναι θεμελιώδης για τη λειτουργία της δημοκρατίας. Είναι μία από τις κύριες μεταβλητές που καταγράφουν την απόσταση στις σχέσεις πολιτών-πολιτικής και σχετίζεται άμεσα με τη λειτουργία του πολιτικού συστήματος και την ποιότητα της δημοκρατίας. Οι δημοκρατίες βασίζονται σε θεσμικούς μηχανισμούς οι οποίοι μπορούν να διασφαλίσουν ότι οι πολιτικοί συμπεριφέρονται με αξιόπιστο τρόπο ή αναλαμβάνουν το πολιτικό κόστος των επιλογών τους.

Κατά τη φιλελεύθερη παράδοση, οι θεσμοί γίνονται αντιληπτοί ως μηχανισμοί ελέγχου της δημοκρατικής λειτουργίας και παράλληλα ως αποτύπωμα της τελευταίας, ενώ κατά τη μαρξιστική παράδοση ως άτυποι και τυπικοί μηχανισμοί νομιμοποίησης και αναπαραγωγής του εκάστοτε κοινωνικοοικονομικού συστήματος, μην αποτελώντας, ωστόσο, κυρίαρχα επίδικο, αλλά σφαίρες, πεδία εντάσεων γύρω και μέσα στα οποία διεξάγεται πάλη. Συνεπώς, η εμπιστοσύνη στους θεσμούς αποτελεί μια αξιολόγηση του πολιτικού κόσμου και καταγράφει το πόσο καλά λειτουργεί το πολιτικό σύστημα στα μάτια των πολιτών (Fukuyama 1995: 45), ενώ παράλληλα συμβάλλει στη νομιμοποίηση και ίσως στην αποτελεσματικότητα μιας δημοκρατικής διακυβέρνησης. Η αυξημένη εμπιστοσύνη στους πολιτικούς θεσμούς και η αίσθηση ατομικής ευημερίας συνεισφέρουν στη θετική αποτίμηση και στους υψηλούς δείκτες για τη Δημοκρατία. Αντίθετα η χαμηλή εμπιστοσύνη στο πολιτικό σύστημα (στους πολιτικούς ή τους θεσμούς ή και στα δύο) υποδεικνύει ότι κάποιο ή κάποια από τα συστατικά του στοιχεία λειτουργεί αναποτελεσματικά ή εσφαλμένα.

II. Τι δείχνουν οι έρευνες για την εμπιστοσύνη στους θεσμούς στην Ελλάδα;

Διαχρονικά πολλές έρευνες καταγράφουν την έλλειψη εμπιστοσύνης ιδίως στους αντιπροσωπευτικούς θεσμούς. Πρόσφατα είχαμε τα αποτελέσματα του 10^{ου} γύρου της Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Έρευνας (ΕΚΕ) που διεξάγεται κάθε δύο έτη. Η χώρα μας έχει συμμετάσχει μέσω του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών σε πέντε από τους συνολικά δέκα γύρους που έχουν διεξαχθεί (1^ο, 2^ο, 4^ο, 5^ο και 10^ο), ενώ συμμετέχει και στον 11^ο γύρο του οποίου η έρευνα πεδίου θα διεξαχθεί το φθινόπωρο του 2023. Τα αποτελέσματα του τελευταίου γύρου, όπου η έρευνα πεδίου διεξήχθη το 2022, επιβεβαιώνουν την αποστασιοποίηση των πολιτών από τις διαδικασίες αντιπροσώπευσης και τη γενικευμένη έλλειψη εμπιστοσύνης των Ελλήνων πολιτών σε θεσμούς όπως οι πολιτικοί, τα πολιτικά κόμματα, το Κοινοβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

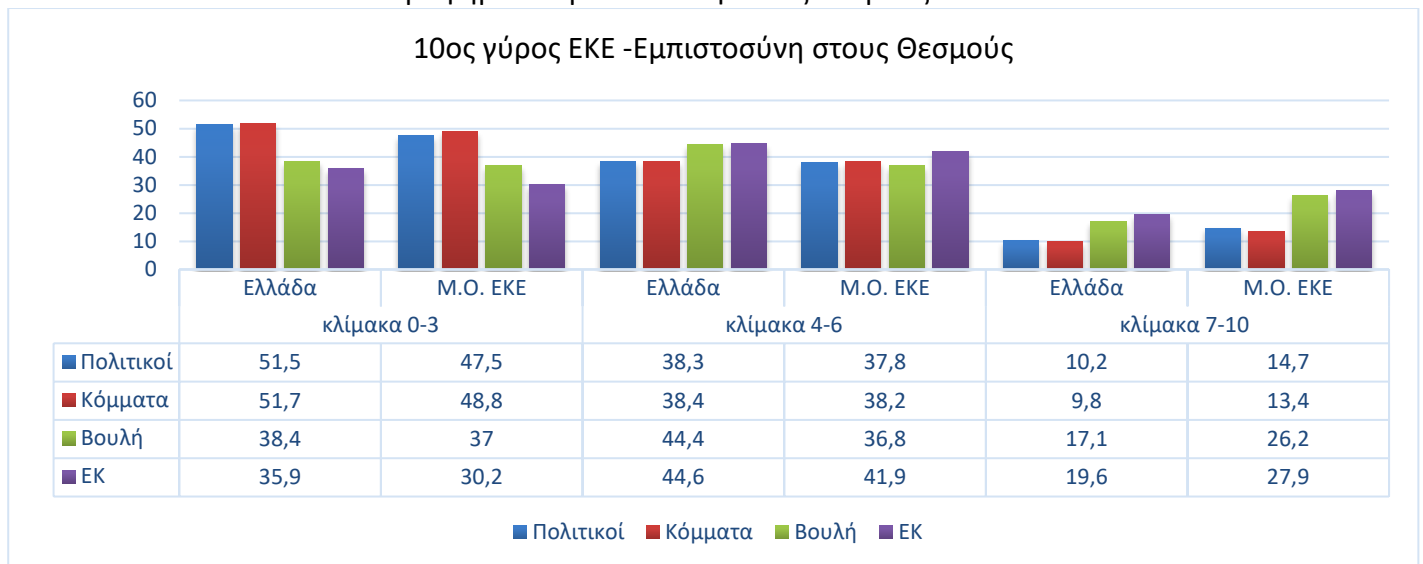
Οι ερωτώμενοι στην Ελλάδα σε ποσοστό μόνο το 10,2% δείχνουν να έχουν μεγάλη ή απόλυτη εμπιστοσύνη **πολιτικούς**, ενώ πάνω από ένας στους δύο (51,5%) εκφράζει μηδαμινή ή ελάχιστη εμπιστοσύνη (Γράφημα 1). Βεβαίως έχουμε και χειρότερα αποτελέσματα αφού το αντίστοιχο ποσοστό στον πέμπτο γύρο της έρευνας (2011) ήταν 86,3% (Πίνακας 1). Η αποδοκιμασία στους πολιτικούς εκφράστηκε εντονότερα ιδιαίτερα μετά το 2008, που ξεκίνησε η κρίση στην Ελλάδα, με την μορφή φραστικών και σωματικών επιθέσεων, ενώ δεν έλειψαν και οι έντονες διαμαρτυρίες από συγκεντρωμένους έξω από το Κοινοβούλιο. Οι Έλληνες αισθάνονται αποξενωμένοι από τους πολιτικούς που τους αντιπροσωπεύουν γεγονός που αιτιολογεί

την ενίσχυση της αρνητικότητας των διαθέσεών τους και την επίταση του αισθήματος πολιτικής εγκατάλειψής τους.

Σχετικά με τον **θεσμό των πολιτικών κομμάτων** με βάση τα στοιχεία της έρευνας 9,8% των ερωτώμενων δείχνουν μεγάλη και απόλυτη εμπιστοσύνη. Ο ελληνικός μέσος όρος εμπιστοσύνης στην 11βάθμια κλίμακα, όπου 0= «καμία απολύτως εμπιστοσύνη» και 10=«απόλυτη εμπιστοσύνη», τοποθετείται στο 3.48, τιμή που είναι η χαμηλότερη από τους προηγούμενους γύρους με την εξαίρεση του πέμπτου 2,04. Αντίστοιχο εύρημα αποτυπώνεται στη μέτρηση του Ευρωβαρόμετρου, χειμώνας του 2023, όπου το 12% της ελληνικής κοινής γνώμης δείχνει να εμπιστεύεται τα πολιτικά κόμματα. Εδώ έχουμε μια σταθερή τιμή από το 2020 η οποία κυμαίνεται στο 11-12%, ενώ ο μέσος όρος της ΕΕ είναι 21% (Πίνακας 1 και Πίνακας 2).

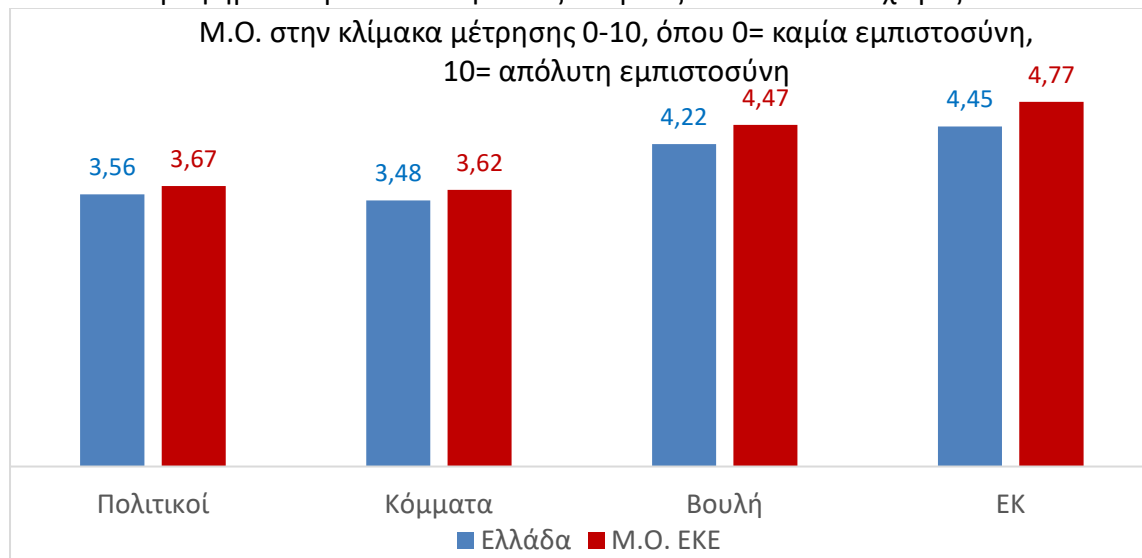
Όσον αφορά τον **θεσμό του Ελληνικού Κοινοβουλίου** το 17,1% εμφανίζεται να έχει μεγάλη ή απόλυτη εμπιστοσύνη. Ο ελληνικός μέσος όρος εμπιστοσύνης στην 11βάθμια κλίμακα τοποθετείται στο 4,22 τιμή σαφώς υψηλότερη από τον 4^ο και 5^ο γύρο, αλλά μειωμένη έναντι των μέσων όρων 4,79, 4,71 που διαμορφώθηκαν στον 1^ο και 2^ο γύρο της ΕΚΕ αντίστοιχα. Η μείωση της εμπιστοσύνης προς το Ελληνικό Κοινοβούλιο μπορεί να διαπιστωθεί και από τη διαχρονική αύξηση της αποχής από τις βουλευτικές εκλογές, ιδιαίτερα μετά το 2007 με αποκορύφωμα τις τελευταίες εκλογές όπου η αποχή ξεπέρασε το 42% (Πίνακας 3). Για το **θεσμό του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου** 19,6% των ερωτώμενων φαίνεται να έχει μεγάλη ή απόλυτη εμπιστοσύνη (τιμές 7-10 στην 11βάθμια κλίμακα), ποσοστό σαφώς μικρότερο από τους προηγούμενους- με την εξαίρεση του 5^{ου} -γύρου, αφού για παράδειγμα στον πρώτο γύρο ήταν 41,4%. Βέβαια και στην έρευνα του Ευρωβαρόμετρου οι Έλληνες «εμπιστεύονται ή μάλλον εμπιστεύονται» κατά 35% το ΕΚ, ενώ ο μέσος όρος της ΕΕ κινείται στο 49%. Υποθέτω ότι μετά τις πρόσφατες υποθέσεις που διερευνώνται και από τη δικαιοσύνη αν ρωτούσε κάποιος σήμερα, τα ποσοστά μάλλον θα ήταν πιο χαμηλά. (Γράφημα 1 και 2).

Γράφημα 1: Εμπιστοσύνη στους θεσμούς – Ελλάδα

Πηγή: Ευρωπαϊκή Κοινωνική Έρευνα. Τα στοιχεία για το σύνολο των χωρών όπως και για καθεμία ξεχωριστά, διατίθενται στο διαδικτυακό τόπο <https://ess-search.nsd.no/>

Γράφημα 2: Εμπιστοσύνη στους θεσμούς σε Ελλάδα και χώρες ΕΚΕ

Πηγή: Ευρωπαϊκή Κοινωνική Έρευνα <https://ess-search.nsd.no/>

Συμπερασματικά οι ερωτώμενοι στην Ελλάδα στον 10^ο γύρο της ΕΚΕ εκφράζουν την απαρésκεια και δυσπιστία και για τους τέσσερις αντιπροσωπευτικούς θεσμούς. Τα ποσοστά στην Ελλάδα είναι υψηλότερα από τα αντίστοιχα του μέσου όρου της ΕΚΕ. Η απόσταση βέβαια δεν είναι μεγάλη, αλλά υπολειπόμαστε. Συγκριτικά με τους προηγούμενους γύρους, με την εξαίρεση του 5^{ου} λόγω του μνημονίου, της έντονης οικονομικής και πολιτικής ρευστότητας για την χώρα μας, παρατηρούμε αφενός για τους πολιτικούς και τα πολιτικά κόμματα αντίστοιχα αποτελέσματα με αυτά του δεύτερου γύρου του 2005. Για την εμπιστοσύνη στη Βουλή τα ευρήματα δείχνουν χειροτέρευση σε σχέση με τους δύο πρώτους γύρους και βελτίωση σε σχέση με τον 4^ο και 5^ο, ενώ για Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχουμε τον ίδιο μέσο όρο με τον 4^ο γύρο και χειρότερη απόδοση σχετικά με τους δύο πρώτους γύρους. (Πίνακας 1).

Πίνακας 1

Διαχρονική αποτύπωση της εμπιστοσύνης στους θεσμούς
Μέσος όρος στην κλίμακα μέτρησης 0-10, όπου
0= «καμία απολύτως εμπιστοσύνη», 10= «απόλυτη εμπιστοσύνη»

Γύροι ΕΚΕ	2003	2005	2009	2011	2022
Πολιτικοί	3,41	3,65	2,44	1,36	3,56
Κόμματα	-	3,55	2,53	1,38	3,48
Βουλή	4,79	4,71	3,58	2,04	4,22
ΕΚ	5,69	5,39	4,4	2,56	4,45

Πηγή : <https://ess-search.nsd.no/> Επεξεργασία Ν. Σαρρής

Πίνακας 2: Εμπιστοσύνη στους θεσμούς σε Ελλάδα και ΕΕ-27

Θεσμοί	Ελλάδα			ΕΕ-27		
	2023	2022	2021	2023	2022	2021
Πολιτικά κόμματα	12	11	11	21	21	23
Κυβέρνηση	24	25	35	32	35	40
Εθνικό Κοινοβούλιο	26	30	27	33	36	36
Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο	35	44	43	49	50	50
Ευρωπαϊκή Ένωση	37	39	32	47	47	43

Πηγή: Standard Eurobarometer 94, Winter 2020-21, Standard Eurobarometer 96, Winter 2021-22, Standard Eurobarometer 98, Winter 2022-23.

III. Είναι η κρίση στους αντιπροσωπευτικούς θεσμούς μόνο ελληνικό φαινόμενο;

Η εμπιστοσύνη στους θεσμούς βαίνει μειούμενη σε όλες σχεδόν τις χώρες που συμμετέχουν στην Ευρωπαϊκή Κοινωνική Έρευνα, όπως προκύπτει από τον Μ.Ο εμπιστοσύνης των χωρών που συμμετέχουν. Οι απανωτές κρίσεις οικονομική, προσφυγική, υγειονομική, ενεργειακή που διαδέχτηκαν η μια την άλλη, η επικράτηση των δυνάμεων της αγοράς πάνω στις δυνάμεις πολιτικής, η παγκοσμιοποίηση, η αύξηση των ανισοτήτων, η έξαρση της βίας, η τάση για αυταρχισμό είναι κοινά σημεία για πολλά κράτη και πιθανά οι αντιδράσεις να είναι παρόμοιες. Η άνοδος του ευρωσκεπτικισμού, η επικράτηση απόψεων που θέλουν να διασφαλίσουν στενά εθνικά συμφέροντα έναντι της ενωσιακής αλληλεγγύης, η επίκληση δημοψηφισμάτων για την αποχώρηση κρατών από την Ευρωπαϊκή Ένωση, έχουν ακουστεί αρκετά μετά το 2008. Οι εθνικές κυβερνήσεις οφείλουν να αναζητήσουν τη διεθνή συνεργασία για να αντιμετωπιστούν θέματα που ξεπερνούν τη δυνατότητα μεμονωμένων κρατών, όπως είναι το μεταναστευτικό, το προσφυγικό, η κλιματική αλλαγή και το ζήτημα της τρομοκρατίας.

IV. Υπάρχει σήμερα ενδιαφέρον για την πολιτική;

Στα ευρήματα της ΕΚΕ πρέπει να αναφερθεί το σταθερό ποσοστό του ενδιαφέροντος των Ελλήνων για την πολιτική, αφού ένα ποσοστό γύρω στο 70% διαχρονικά σε όλους τους γύρους, ενδιαφέρεται λίγο ή καθόλου για την πολιτική, με το αντίστοιχο 30% να ενδιαφέρεται πολύ και αρκετά. Στον μέσο όρο των 19 χωρών, για τις οποίες έχουμε επεξεργασμένα αποτελέσματα, το αντίστοιχο ποσοστό για το 2022 είναι 61% συγκριτικά με το 70% της Ελλάδας, αλλά παρατηρούμε διαχρονικά μια αύξηση της έλλειψης ενδιαφέροντος για την πολιτική αφού το αντίστοιχο ποσοστό στα 20 έτη αυξήθηκε κατά δέκα ποσοστιαίες μονάδες (Γράφημα 3 και Γράφημα 4).

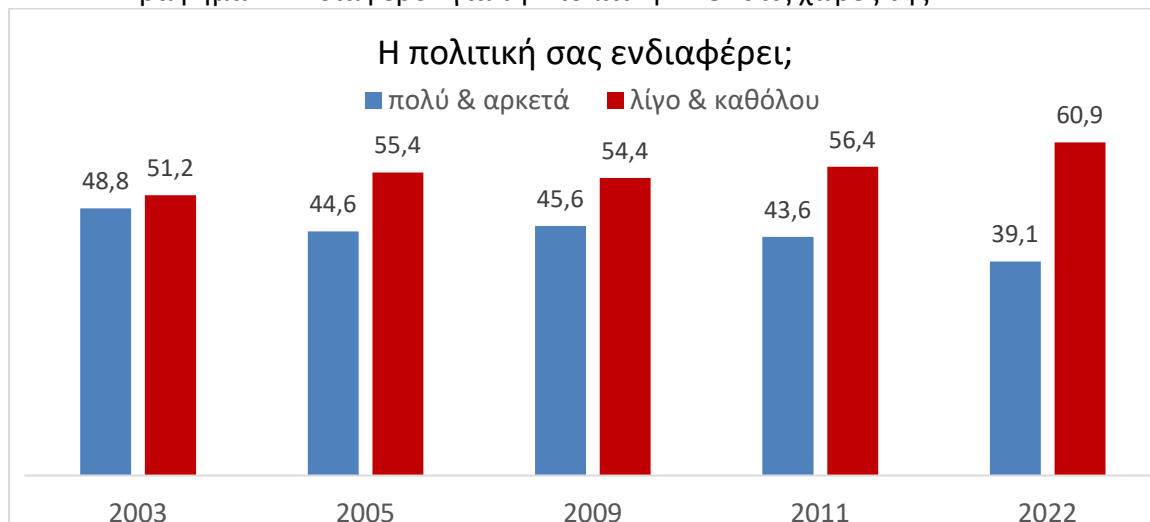
Η έλλειψη ενδιαφέροντος για την πολιτική αποτυπώνεται και στο υψηλό ποσοστό αποχής στις εθνικές εκλογές, αλλά και στις ευρωεκλογές όπου ο μέσος όρος συμμετοχής το 2019 στην ΕΕ-28 μόλις έφτασε το 50,66%, αλλά και στο μικρότερο αριθμό μελών στα πολιτικά κόμματα. Ενδιαφέρον είναι και το γεγονός ότι την τηλεμαχία των πολιτικών αρχηγών, που είχε να διεξαχθεί οκτώ χρόνια, την παρακολούθησαν συνολικά περίπου 2.200.000 πολίτες σε όλα τα κανάλια, κάτι που αντιστοιχεί με τηλεθέαση μιας ώρας ενός δημοφιλούς επεισοδίου τηλεοπτικής σειράς

Γράφημα 3: Ενδιαφέρον για την πολιτική στην Ελλάδα

Πηγή: Ευρωπαϊκή Κοινωνική Έρευνα

Γράφημα 4: Ενδιαφέρον για την πολιτική Μ.Ο. στις χώρες της ΕΚΕ

Πηγή: Ευρωπαϊκή Κοινωνική Έρευνα

Πίνακας 3 : Συμμετοχή σε εθνικές εκλογές

Εκλογές	Ποσοστό συμμετοχής
2000	74,96
2004	76,49
2007	74,15
2009	76,95
Μάϊος 2012	65,12
Ιούνιος 2012	62,49
Ιανουάριος 2015	63,62
Σεπτέμβριος 2015	56,57
2019	57,78

Πηγή: Υπουργείο Εσωτερικών

Σε αυτές τις εκλογές, θα ψηφίσουν για πρώτη φορά περίπου 430.000 νέοι από 17 έως 21 ετών, εκ των οποίων περίπου 90.000-100.000 πηγαίνουν ακόμη σχολείο. Στις ηλικίες από 17 έως 21 χρόνων εντοπίζεται δημοσκοπικά το μεγαλύτερο ποσοστό αδιευκρίνιστης ψήφου στην Ελλάδα, ενώ υπολογίζεται ότι ένα σημαντικό ποσοστό, που μπορεί να ξεπεράσει το 40%, δεν θα προσέλθει στις κάλπες. Σε συζητήσεις μεταξύ νέων στις μέρες μας, όταν το θέμα πάει στην πολιτική, συχνά η συζήτηση καταλήγει στην αναξιοκρατία, τη διαφθορά, την αδικία, την υποκρισία και την ανηθικότητα των πολιτικών. Άμεσο επακόλουθο είναι η κλασική πλέον φράση «Πως να υποστηρίξω κάποιον όταν όλοι είναι ανήθικοι.» όπου στη θέση του «ανήθικοι» μπορεί να τοποθετηθεί αντίστοιχα μια λέξη από τις προηγούμενες.

V. Τι μας δείχνουν τα ευρήματα αυτά για τη λειτουργία του πολιτικού συστήματος

Πρόκειται ασφαλώς για μια μορφή κρίσης του πολιτικού συστήματος. Πού οφείλεται αυτή; Αν λάβουμε υπόψιν τα ευρήματα, δηλαδή την έλλειψη εμπιστοσύνης στους αντιπροσωπευτικούς θεσμούς, την έλλειψη ενδιαφέροντος για την πολιτική, τα αυξανόμενα ποσοστά αποχής από τις εκλογές αλλά και άλλους παράγοντες, θα οδηγηθούμε στο συμπέρασμα ότι η κρίση αυτή οφείλεται κατά ένα μεγάλο μέρος στην κρίση του κομματικού συστήματος, αφού τα πολιτικά κόμματα είναι οι διαμεσολαβητές μεταξύ της βάσης, δηλαδή του εκλογικού σώματος και των κέντρων λήψης αποφάσεων. Είναι δεδομένο ότι τα πολιτικά κόμματα δεν πείθουν και γι' αυτό τον λόγο πιθανά υπάρχει η αδιαφορία των πολιτών και ιδίως των νέων για την πολιτική. Η ένδεια πολιτικού λόγου, η σκανδαλολογία, η έλλειψη επιχειρημάτων και ουσιαστικού διαλόγου, οι διαρκείς επαναλήψεις νομιμοφροσύνης στον πολιτικό αρχηγό, κυριαρχούν στην πολιτική αντιπαράθεση.

Επίσης η συνεχής υποβάθμιση του θεσμικού ρόλου της Βουλής και η παράλληλη ενίσχυση του πρωθυπουργικού κοινοβουλευτισμού, αποτελούν κίνδυνο για την ίδια τη δημοκρατία. Η υπονόμηση των θεσμικών αντίβαρων στην εκτελεστική εξουσία, η αποδυνάμωση της δικαστικής εξουσίας και οι συχνές καθυστερήσεις στη διερεύνηση και εκδίκαση υποθέσεων με χαρακτηριστικότερη αυτή των υποκλοπών, η υποχώρηση της ελευθερίας της έκφρασης, της ελευθερίας του τύπου και των ακαδημαϊκών ελευθεριών, η περιορισμένη διαβούλευση της κυβέρνησης με τους κοινωνικούς εταίρους είναι χαρακτηριστικά συμπτώματα της δημοκρατικής διολίσθησης. Ειδικότερα, οδηγούν σε κρίση νομιμοποίησης τόσο του κοινοβουλευτικού όσο και γενικότερα του πολιτικού συστήματος της χώρας μας.

VI. Η ποιότητα της δημοκρατίας

Στο ερώτημα αν μπορούμε να μιλάμε σήμερα για ποιότητα δημοκρατίας, η προφανής απάντηση είναι πως τι μετράμε; Ο δείκτης δημοκρατίας που μετρά και υπολογίζει η Intelligence Unit του περιοδικού Economist βασίζεται σε 60 δείκτες που ομαδοποιούνται σε πέντε διαφορετικές κατηγορίες και μετρούν τον πλουραλισμό, τις πολιτικές ελευθερίες και την πολιτική κουλτούρα. Εκτός από μια αριθμητική βαθμολογία και κατάταξη, ο δείκτης κατηγοριοποιεί τις χώρες σε ένα από τους τέσσερις τύπους καθεστώτων: πλήρεις δημοκρατίες, ατελείς δημοκρατίες, υβριδικά καθεστώτα και αυταρχικά καθεστώτα. Πιο συγκεκριμένα οι πέντε συνιστώσες που αποτιμώνται είναι:

- ✓ η δίκαιη εκλογική διαδικασία και ευρύτερα τον πλουραλισμό
- ✓ η λειτουργία της Κυβέρνησης
- ✓ η πολιτική συμμετοχή
- ✓ η πολιτική κουλτούρα
- ✓ οι πολιτικές ελευθερίες

Η Ελλάδα το 2022 βρίσκεται στην 25^η θέση μεταξύ 167 χωρών στον κόσμο με μέση τιμή 7.97, από το 7.56 του 2021 (34^η θέση) και το 7.39 του 2020 (39^η θέση) και ανήκει οριακά στην ομάδα των χωρών των «ρευστών» Δημοκρατιών, όπου περιλαμβάνονται 24 χώρες (Πίνακας 4). Βαθμολογείται με 10 στην εκλογική διαδικασία, αλλά με 7,14 στη λειτουργία της κυβέρνησης και 6,67 στην πολιτική συμμετοχή. Στην πολιτική κουλτούρα, η βαθμολογία μας είναι 7,50, ενώ αρκετά υψηλότερες είναι οι επιδόσεις μας (8,53) στις ατομικές ελευθερίες. (Πίνακας 5).

Από παγκόσμια σκοπιά, σύμφωνα με τον Δείκτη Δημοκρατίας του Economist, το 2022 ήταν ένα απογοητευτικό έτος για τη δημοκρατία, δεδομένων των προσδοκιών ότι θα μπορούσε να υπάρξει ανάκαμψη της συνολικής βαθμολογίας του δείκτη, καθώς αίρονται οι απαγορεύσεις που σχετίζονται με την πανδημία κατά τη διάρκεια του έτους. Αντ' αυτού, η μέση παγκόσμια βαθμολογία παρέμεινε στάσιμη στο 5,29 – ελάχιστα βελτιώθηκε από το 5,28 που είχε καταγραφεί το 2021.

Πίνακας 4: Δείκτης Δημοκρατίας 2022 ανά τύπο καθεστώτος

Democracy Index 2022, by regime type

	No. of countries	% of countries	% of world population
Full democracies	24	14.4	8.0
Flawed democracies	48	28.7	37.3
Hybrid regimes	36	21.6	17.9
Authoritarian regimes	59	35.3	36.9

Note. "World" population refers to the total population of the 167 countries and territories covered by the Index. Since this excludes only micro states, this is nearly equal to the entire estimated world population.

Source: EIU.

Πίνακας 5: Δείκτης Δημοκρατίας 2022 -Κατάταξη ρευστών δημοκρατιών

Table 2

Democracy Index 2022

	Overall score	Rank	Change in rank from previous year	I Electoral process and pluralism	II Functioning of government	III Political participation	IV Political culture	V Civil liberties
Spain	8.07	22=	2	9.58	7.50	7.22	7.50	8.53
South Korea	8.03	24	-8	9.58	8.57	7.22	6.25	8.53
Flawed democracy								
Czech Republic	7.97	25=	4	9.58	6.43	7.22	7.50	9.12
Greece	7.97	25=	9	10.00	7.14	6.67	7.50	8.53
Estonia	7.96	27	0	9.58	7.86	6.67	6.88	8.82
Portugal	7.95	28	0	9.58	7.50	6.67	6.88	9.12
Israel	7.93	29	-6	9.58	7.86	9.44	6.88	5.88
United States of America	7.85	30	-4	9.17	6.43	8.89	6.25	8.53
Slovenia	7.75	31	4	9.58	7.14	7.22	6.25	8.53

Source: EIU

VII. Αντί επιλόγου

Η πρόσφατη τραγωδία στα Τέμπη και το σκάνδαλο των υποκλοπών, με την παρακολούθηση αρχηγού πολιτικού κόμματος, αναμφίβολα, πέραν της ανάδειξης πολιτικής ευθύνης, καταδεικνύει τις διαχρονικές παθογένειες του πολιτικού συστήματος, της επίρριψης των ευθυνών στους άλλους και απομακρύνει περαιτέρω τους πολίτες από την πολιτική. Η κρίση της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας καθιστά αδήριτη την ανάγκη να υπάρξουν άμεσες αλλαγές τόσο θεσμικού περιεχομένου, όσο και νοοτροπίας, έτσι ώστε να αναβαθμιστεί το πολιτικό σύστημα της χώρας, να προχωρήσουν σημαντικές μεταρρυθμίσεις που θα θωρακίσουν τη δημοκρατία και θα πατάξουν φαινόμενα διαφθοράς, αδιαφάνειας, γραφειοκρατίας και νεποτισμού της εξουσίας. Απαιτείται ένα θεσμικό συνεργατικό πλαίσιο με προγραμματικές συγκλίσεις, εντός του οποίου χρόνια προβλήματα που ταλανίζουν τη δημοκρατία θα μπορούν να βρουν λύσεις. Η έλλειψη αιφνιδιασμού και ο προγραμματισμός θα οδηγήσει σε αναζήτηση ουσιαστικών προτεραιοτήτων με γνώμονα το κοινό συμφέρον. Η καλύτερη λειτουργία των θεσμών θα συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας της δημοκρατίας.

Βιβλιογραφία

Βαρουξή, Χ. και Σαρρής, Ν. (2011). «Εμπιστοσύνη στους Θεσμούς». Στο Β. Παπλιάκου, Θ. Σταθοπούλου και Χ. Στρατουδάκη (επιμ) *Θεσμοί, Αξίες, Συμπεριφορές : Μελέτη των ευρημάτων της Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Έρευνας (2008-2009)* (σελ.79-96). Αθήνα: ΕΚΚΕ.

Economist Intelligence EIU, DEMOCRACY INDEX 2022, FRONTLINE DEMOCRACY AND THE BATTLE FOR UKRAINE. Available at <https://www.eiu.com/n/>

Eurobarometer <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2355>

European Social Survey Round 10, <https://ess-search.nsd.no/en/study/172ac431-2a06-41df-9dab-c1fd8f3877e7>

Fukuyama, F., 1995, *Trust: The social virtues and the creation of prosperity*. New York, The Free Press

Σαρρής, Ν. (2015). «Η αναθεώρηση του Συντάγματος. Κρίση εμπιστοσύνης στους θεσμούς και στη δημοκρατία». Στο Ν. Γεωργαράκης και Ν. Δεμερτζής (επιμ.) *Το πολιτικό Πορτραίτο της Ελλάδας. Κρίση και αποδόμηση του Πολιτικού*, (σελ. 589-611). Αθήνα: Gutenberg-Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.

*Ερευνητής στο Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών-Δικηγόρος στον Άρειο Πάγο